

Marija Mogorović Crljenko – Elena Uljančić-Vekić (ur.), *Animalia, bestiae, ferae...*: o životinjama u povijesti na jadranskom prostoru – *Animalia, bestiae, ferae...*: *Animals in History in the Adriatic Area*, Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa “6. istarski povijesni biennale” – *Collected Papers from the International Scientific Conference “The 6th Istrian History Biennale”*, sv./vol. 6, Poreč: Zavičajni muzej Poreštine = Museo del territorio parentino – Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Odjel za humanističke znanosti – Državni arhiv u Pazinu, 2015., 263 str.

U svibnju je izašao zbornik radova 6. istarskog povijesnog biennala naslovljen *Animalia, bestiae, ferae...*: o životinjama u povijesti na jadranskom prostoru u kojem je osamnaest autorica i autora pridonijelo sklapanju mozaika zbornika svojim radovima otkrivajući nam mnoge osobitosti i teme iz povijesti o životinjama na jadranskom prostoru.

Zbornik započinje radom Marije Mogorović Crljenko, jedne od glavnih urednica zbornika, pod nazivom »Neki aspekti proučavanja životinja prema istarskim srednjovjekovnim i ranonovovjekovnim izvorima« (str. 9–20). Autorica je ovim radom nastojala otvoriti pojedina pitanja u svezi s položajem i ulogom životinja u povijesti, posebno u istarskoj srednjovjekovnoj i ranonovovjekovnoj povijesti. U svom radu govori o važnosti životinja u svakidašnjem životu Istre prema srednjovjekovnim i ranonovovjekovnim izvorima, kao što su istarski statuti (Pulski, Vodnjanski, Dvigradski, Novigradski). Posjedovanje određenih životinja (ili njihovo neposjedovanje), autorica piše, moglo je upućivati na bogatstvo, odnosno siromaštvo pojedinca ili obitelji jer životinje su mogle predstavljati pomoć u radu, ali su mogle biti i pomoć u nedjelima, kao što je npr. otmica. Autorica upozorava da se životinje spominju u radovima koji govore o gospodarskoj i pravnoj povijesti, rodnoj povijesti, povijesti svakidašnjice, ekohistorije, kao i u radovima koji govore o pojavi životinjskih simbola u heraldici i numizmatici odnosno likovima na grbovima i novcu. Svećenici, primjećuje autorica, smatrajući bitnim zabilježiti zanimljive događaje iz svoje sredine (u nedostatku drugih knjiga u koje bi unosili takve podatke), često su u matične knjige unosili i razne druge upise na marginama, što upotpunjuje vrijednim slikovnim priložima svakidašnjice: lovom, crtežima pasa, ptica, zečeva, vjeverica u šumi, konja te crtežom zmaja uz blagdan sv. Jurja.

Klara Buršić-Matijašić autorica je rada »Predmeti oblika ptica s otoka Krka iz razdoblja kasne antike«, (21–28) kojim nas upoznaje s obrađenim predmetima oblika srebrnih ptica iz bogate privatne zbirke na otoku Krku, koje prema riječima autorice, datiraju iz 4. stoljeća. Prema riječima autorice, prikaz ptice važan je ikonografski element i jedan od nezaobilaznih elemenata mitova, vjerskih tekstova i religija. Autorica navodi da ptice svojom pojavom aludiraju na let, a da je let simbol neraskidive veze između života i smrti odnosno duhovnog stanja–besmrtnosti duše.

Branka Poropat svojim radom »O ribolovištu na rijeci Mirni (*Quieto*) u prvoj knjizi biskupskih prava Porečke biskupije« (29–39) nadopunjuje mozaik dosadašnjih istraživanja o ribolovištima na ušću rijeke Mirne prema zapisima u ispravama kodeksa Prva knjiga bi-

skupskih prava Porečke biskupije (*Liber primus Iurium Episcopaliūm*) Biskupijskog arhiva u Poreču, a u kontekstu sporova koji su se odvijali između Porečke biskupije i Novigradske komune s posebnim osvrtom na 13. stoljeće. Autorica u svom radu donosi i cjelovit prijepis isprave BAP-a iz 1262. godine, kao i prijepis neobjavljene isprave od 4. siječnja 1286. u kojoj Valezije iz Bala prodaje polovicu jednog sestercija ribolovišta novih i starih u Tarskoj vali Candaleonu Artelippu. Autorica izdvaja motiv prehrane i trgovine kao najvažniji motiv i pokretač koji se iz navedenih dokumenata iščitava i koji »živi u kontinuitetu do danas«.

Slijedi rad Darje Mihelič naslovljen »Negdanji dogovori o reji živine na ozemlju istrskih mest« (»Ugovori o uzgoju stoke na području istarskih gradova«, 40–57) koji objašnjava zakonske (statutarne) okvire i odnos srednjovjekovnih istarskih urbanih naselja, odnosno mediteranskih gradova-država (komunalnih zajednica), prema svojim okolnim ruralnim prostorima, osobito važnost ispaše na tim komunalnim područjima te u svezi s time i ugovorne odnose između vlasnika stoke i pastira (*sočida*), kao i odnos vlasnika i skrbnika stoke (*fictus*).

»*De porcīs, canibus, piscibus...* Životinje u srednjovjekovnim pravnim spomenicima s područja Kvarnera« (58–68) naslov je rada Marije Karbić. Autorica u radu analizira statutarne odredbe pravnih spomenika s područja Kvarnera koje su povezane sa životinjama te piše »o prisutnosti i ulozi životinja« u srednjovjekovnim zajednicama na području Kvarnera. Velik se broj odredbi u svezi s životinjama, piše autorica, odnosi na kazneno pravo, i to u prvom redu na krađe; ponajprije na krađe pernatih životinja, ali, kako kaže, i pčela. U nekim se statutima, prema riječima autorice, spominju i psi kao nanosioči štete.

Sabine Florence Fabijanec autorica je rada »Uloga životinja u gospodarskome životu srednjovjekovnih dalmatinskih komuna« (69–100) popraćenog tablicama te bogatim i zanimljivim slikovnim priložima. U radu je posebnu pozornost posvetila seoskom, gradskom, nenaseljenom i »prijelazno-trgovačkom« prostoru te ekonomskim učincima. Autorica je vrlo detaljno obradila seoski otočki prostor te posebice pitanja u svezi sa suzbijanjem, odnosno kažnjavanjem krađe marve na području Lastova, Krka, Raba, Brača, Cresa i Osora uključujući Split, Zadar, Nin i Novigrad. Prema autoričnim riječima, prvi dokumenti koji se odnose na korištenje životinjske snage za pokretanje poljoprivrednog oruđa potječu iz 11. stoljeća.

Gordan Ravančić autor je rada »Životinje u statutarnim odredbama i svakodnevnici srednjovjekovnih dalmatinskih komuna« (101–112). Autor je analizirao statute srednjovjekovnih komunalnih gradova Splita, Dubrovnika, Zadra, Trogira, Brača, Hvara i Korčule s namjerom da kombinacijom kvantitativnog i kvalitativnog pristupa analizira brojnost i sadržaj statutarnih odredbi koje se tiču čuvanja i korištenja životinja u gradskome i izvangradskome prostoru. Autor nas upoznaje s terminom veterinar empirika u Dubrovniku, kao jedne, kako navodi, u pozitivnom smislu komunalno institucionalizirane brige za životinje.

Lia De Luca autorica je rada »Agricoltura o pastorizia? Scontri d'interessi nell'Istria Veneta di fine cinquecento« (»Poljodjelstvo ili stočarstvo? Sukobi interesa u mletačkoj Istri

krajem 16. stoljeća«, 113–128). Autorica obrađuje sukob između poljodjelaca, uglavnom starosjedilačkog, i stočara, ponajčešće doseljenog stanovništva, krajem 16. stoljeća na istarskom poluotoku u vrijeme Serenissime.

Slijedi rad Roberta Kurelića naslovljen »Gospodarska, politička i vojna implikacija stočarstva: primjer Dobredola–crtica iz istarske povijesti 16. stoljeća« (129–135). Kurelić, na primjeru Dobredola, financijski važne doline (herbatik), pojašnjava problem u odnosima između centra i periferije Mletačke Republike, kao i u odnosima lokalnih predstavnika vlasti (rašporskog kapetana, kneza Pule...) prema predstavnicima sela koja su bila uključena u spor sa susjedima austrijske Istre.

»Od istarskog feuda do duždevskog stola: meso i druge namirnice životinjskog podrijetla (kraj 16. i početak 17. stoljeća)« (136–142) naslov je rada Danijele Doblanić. Autorica analizira sličnosti i razlike »siromašne« i »bogate« kuhinje i važnost istarskih feudalnih posjeda kao izvora hrane mletačkog plemstva, posebno duždevske obitelji Grimani, putem korespondencije u obliku pisama savičentskog kapetana i kancelara Marinu Grimaniju, a koji se nalaze u fondovima mletačkog arhiva.

Eliana Biasiolo autorica je rada »Furti di animali ed altri nell'Istria di fine '600: riflessioni sulla figura del 'Barigello di campagna'« (»Krađa životinja i drugih dobara u Istri krajem 17. stoljeća. Promišljanja o ulozi 'barigella di campagna' (poljara)«, 143–158). Autorica se bavi ponovnim uspostavljenjem službe poljskog čuvara (*barigella*) koji uz pomoć nekolicine ljudi patrolira ruralnim prostorom radi prevencije učestalih krađa, osobito volova. Rad je potkrijepila i trima zanimljivim dokumentima Državnog arhiva u Veneciji, koji će svakako poslužiti povjesničarima u budućim istraživanjima te problematike.

Rad Denisa Visintina, »Il patrimonio zootecnico e la campagna istriana in epoca Veneziana« (»Stočarska proizvodnja u ruralnim područjima mletačke Istre«, 159–166), govori o važnosti krupne stoke (kao i stočnog fonda općenito) gledano kroz prizmu njezina korištenja i koristi koja se njome dobiva, od obrade zemlje, transporta, proizvodnje gnojiva, proizvodnje mesa, kao i svih ostalih proizvoda životinjskog podrijetla, osobito za razdoblje ranonovovjekovne povijesti mletačke Istre.

U radu »Motiv lova u 'Dubrovniku ponovljenom' Jakete Palmotića Dionorića« (167–176) Slavica Stojan obrađuje motiv lova osmanskog vladara i njegove svite u spjevu pjesnika Palmotića čiji stihovi, kako piše, svojim dinamičnim i slikovitim prikazima scena lova otkrivaju pjesnikov emotivni stav glede nekontroliranog pomora šumskih životinja i ptica čime nadopunjuju psihološki portret beskrupuloznog, duševno poremećenog osmanskog vladara koji je beščutan i u komunikaciji s vlastitim podložnicima i slugama.

Rino Cigui autor je rada »La profilassi delle epizootie bovine in Istria nella legislazione Veneta e Austriaca dei secoli XVIII e XIX« (»Prevenција govedih epizootija u Istri za mletačke i austrijske uprave u 18. i 19. stoljeću«, 177–194). Rad govori o društvenoj i ekonomskoj ulozi stoke istarskog agrarnog društva na razmeđu 18. i 19. stoljeća, epidemijama zaraznih bolesti životinja koje su često pogađale istarski poluotok te su, osim što su uništile stočni fond seljaka, utjecale i na materijalnu osnovicu opstanka istarskog seljaka.

Dragica Čeč u radu »Civiliziranje mestnega prostora: delovanje društva za varstvo živali v Trstu« (»Civilizacija urbanog prostora: djelovanje Društva za zaštitu životinja u Trstu«, 195–220) govori o jugozapadnom dijelu austrijske monarhije 19. stoljeća u kojem se pojavljuje nova ideja zaštite životinja koju je promicala srednja klasa tadašnjih europskih njemačkogovornih i engleskogovornih područja. Nadodaje da to predstavlja razvitak nove sentimentalnosti i odraz mentaliteta novog, srednjeg sloja društva prema kojemu svako nasilje, uključujući i ono prema životinjama, predstavlja neželjeno ponašanje.

Urška Železnik autorica je rada »Kaj smo se sirote zadolžile, da nas nemilo preganjate?: o ptičjem lovu in pticah na območju severozahodne Istre v drugi polovici 19. stoletja« (»Što smo, jadne, učinile da nas tako okrutno proganjate? Lov ptica i ptice sjeverozapadne Istre u drugoj polovici 19. stoljeća«, 221–231). U radu se razmatraju naponi poduzeti za zaštitu određenih ptičjih vrsta Austrijskoga primorja u drugoj polovici 19. stoljeća kada se, zahvaljujući poticaju Ministarstva poljoprivrede, usvajaju provincijski propisi koji reguliraju to područje.

Rad »Domaće životinje u piranskoj općini prema popisu stanovništva iz 1910. godine« (232–245) Ivica Pletikosić temelji na izvornom popisnom gradivu iz 1911. godine kada su piranski povjerenici, idući od kuće do kuće, popisivali sve stanovništvo u svojoj općini i njihove domaće životinje za potrebe austrijske državne statistike.

Zbornik završava radom Milana Radoševića naslovljen »Gambuzijom protiv malarije: istarski slučaj 1924.–1943. godine« (246–260). Autor je putem arhivske i novinske građe želio rekonstruirati motive koji su ponukali državne–talijanske te lokalne–istarske zdravstvene institucije i medicinske autoritete da pokušaju udomaćiti slatkovodnu ribu gambuziju na istarskim područjima zahvaćenim endemičnom malarijom te analizirati rezultate koje je ona polučila kao antimalarijsko sredstvo.

Iako je tema podosta neistražena u hrvatskoj historiografiji, autori zbornika prošetali su nas jadranskim prostorima istražujući i obrađujući raznovrsne teme u kojima su zastupljene životinje tijekom povijesti na tom prostoru pridonoseći tako svojim angažmanom, radom, voljom, trudom i neiscrpnom inspiracijom izgradnji temelja za buduće istraživačke ideje u svezi s ulogom životinja u povijesti čovječanstva.

Maja Manović